

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

วิวัฒนาการด้านการสื่อสารมวลชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ทำให้ประชาชนผู้รับสารจากสื่อมวลชนได้มีโอกาสเรียนรู้ข่าวสารเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แม้อยู่ในที่ที่ห่างไกลก็ตาม ปัจจุบันสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือพิมพ์, วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของประชาชนโดยทั่วไปเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่ให้สาระความรู้ ความบันเทิง ตลอดจนมีส่วนร่วมช่วยในการโน้มน้าวให้เกิดประชาคมติในรูปแบบต่างๆ จนมีผู้กล่าวว่า สื่อมวลชนนอกจากจะเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงส่วนต่างๆ ในสังคมแล้ว ยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไปของสังคมนั้นได้อย่างดีอีกด้วย สื่อมวลชนจึงเป็นสิ่งที่สามารถสร้างเสริมให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า ในขณะที่เดียวกันก็สามารถจุดรั้งให้สังคมเสื่อมโทรมลงได้เช่นกัน

สังคมในปัจจุบันเป็นสังคมอุตสาหกรรม ระบบการสื่อสารมวลชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ก็มีลักษณะของการดำเนินงานภายใต้รูปแบบของอุตสาหกรรมเช่นเดียวกัน ในขณะที่นักวิชาการฝ่ายเสรีนิยมให้ความสำคัญต่อระบบการเมืองว่าเป็นปัจจัยหลักในการจำกัดหรือส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ นักวิชาการฝ่ายเศรษฐศาสตร์การเมือง กลับมองเห็นว่ามิติทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นพันธุนาการพื้นฐานที่ควบคู่กันอยู่ จะพิจารณาแยกจากกันไม่ได้ ทั้งนี้เพราะการดำเนินงานในฐานะเป็นองค์กรทางธุรกิจของสื่อมวลชน เป็นปัจจัยที่เข้ามากำหนดลักษณะทางการเมืองของสื่อแต่ละประเภท การที่สื่อมวลชนจะมีสิทธิและเสรีภาพมากน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทางธุรกิจเป็นสำคัญ (Granham, 1979 อ้างถึงใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2537)

การเจริญเติบโตของระบบสื่อสารมวลชนในสังคมอุตสาหกรรมส่วนใหญ่มีแนวโน้มเป็นกิจการแบบผูกขาด (monopoly) หรือกึ่งผูกขาด (oligopoly) สำหรับสังคมไทย ลักษณะผูกขาดหรือกึ่งผูกขาดในธุรกิจสื่อหลายประเภทปรากฏค่อนข้างเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจหนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ หรือวิทยุและโทรทัศน์ เช่นในธุรกิจหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีอดจำหน่าย

ประมาณ 800,000 เล่มต่อวัน และหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ มียอดจำหน่ายประมาณ 400,000 เล่มต่อวัน ยอดจำหน่ายทั้งสองฉบับรวมกัน 1.2 ล้านเล่มต่อวัน ซึ่งมากกว่ายอดจำหน่ายของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยระดับชาติทั้งหมดรวมกัน ในธุรกิจหนังสือพิมพ์จึงมีสภาพของหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ที่ผูกขาดตลาดระดับล่างอยู่ เพียง 2 ฉบับ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2537)

สำหรับวิทยุกระจายเสียง การเป็นเจ้าของคลื่นตามกฎหมายมีลักษณะกึ่งผูกขาด คือผู้มีสิทธิเป็นเจ้าของสถานีตามพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 ได้ ต้องเป็นส่วนราชการเท่านั้น ซึ่งส่วนราชการที่เป็นเจ้าของสถานีส่วนใหญ่ ประกอบด้วย กองทัพบก ๓ กรมประชาสัมพันธ์ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) กรมตำรวจ กรมไปรษณีย์โทรเลข สำนักพระราชวัง มหาวิทยาลัยของรัฐ กรุงเทพมหานคร และรัฐสภา แต่ส่วนราชการต่างๆ ก็ได้เปิดให้เอกชนเข้าไปดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียงในหลายรูปแบบ เช่น การให้สัมปทานสถานี การให้เช่าช่วงเวลา และการให้มีโฆษณาในรายการ ซึ่งทำให้สื่อวิทยุส่วนใหญ่เป็นสื่อเพื่อประโยชน์ทางการค้า

ในส่วนของธุรกิจโทรทัศน์ก็มีลักษณะการเป็นเจ้าของตามกฎหมายเช่นเดียวกับวิทยุกระจายเสียง แต่รัฐเข้าดำเนินการเองบางส่วนและให้สัมปทานแก่เอกชนบางส่วน ที่ผ่านมาเป็นธุรกิจที่ผูกขาดโดยสถานีหลัก 5 สถานี ประกอบด้วย บริษัทบางกอกเอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด (ช่อง 3), กองทัพบก (ช่อง 5), บริษัทกรุงเทพวิทยุและโทรทัศน์ จำกัด (ช่อง 7), องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (ช่อง 9) และ กรมประชาสัมพันธ์ (ช่อง 11) ซึ่งกิจการเหล่านี้ยังไม่มีการเปลี่ยนผู้ประกอบการตั้งแต่มีการก่อตั้งสถานี

จากตัวอย่างสภาพอุตสาหกรรมสื่อมวลชนของไทย จะเห็นได้ว่ามีลักษณะผูกขาดหรือกึ่งผูกขาดอยู่มาก ซึ่งนักวิชาการเศรษฐศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่า การผูกขาดกิจการด้านข่าวสารและศิลปวัฒนธรรม นอกจากจะทำให้เจ้าของกิจการกลายเป็นผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมืองแล้ว ยังทำให้ขาดความหลากหลายของเนื้อหาและรูปแบบของข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การรีดรอนสิทธิและเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารและการแสดงความคิดเห็นของประชาชนผู้รับสาร (Murdock and Golding, 1977 อ้างถึงใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2537)

การผูกขาดหรือกึ่งผูกขาดในธุรกิจสื่อมวลชนของไทยนั้น ส่งผลต่อระบบการไหลเวียนของข่าวสารในประเทศ เนื่องจากศูนย์รวมของสื่อมวลชนมีที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร สื่อมวลชนส่วนมากจะให้ความสนใจไปที่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นสังคมเมืองมากกว่า ทั้ง ๆ ที่เป็นประชากรเพียงส่วนน้อยของประเทศ สาเหตุเนื่องมาจากภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้สื่อมวลชนต้องสนองตอบความต้องการของผู้ที่มีอำนาจในการซื้อ ซึ่งได้แก่กลุ่มสังคมเมือง ดังนั้นเนื้อหาส่วนใหญ่ที่สื่อมวลชนนำเสนอ จึงมุ่งสนองตอบต่อกลุ่มชนดังกล่าว (จุมพล รอดคำดี, 2532) และจากการที่สื่อมวลชนส่วนใหญ่รวมกันเพื่อให้บริการแก่ประชาชนส่วนน้อยของประเทศ ด้วยเหตุนี้จึง

ไม่น่าประหลาดใจที่ข่าวสารในเขตเมืองจะไหลไปมาอย่างรวดเร็วกว่าข่าวสารในชนบท และข่าวสารจะไหลในลักษณะทางเดียว คือจากศูนย์กลางของประเทศไปยังเขตรอบนอก ยิ่งช่องสารยึดยาวออกไป สื่อมวลชนและข่าวสารก็จะค่อย ๆ หดหายไป ลักษณะเช่นนี้ทำให้ระดับการรับรู้และการเรียนรู้ข่าวสารของประชาชนในเมืองกับประชาชนในชนบทแตกต่างกันมาก ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองมีระดับการรับรู้และการเรียนรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนสูงกว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทมาก ประชาชนยังอยู่ห่างจากศูนย์กลางของเมืองมากขึ้นเท่าไร หรือยิ่งล้าหลังมากเท่าไร ก็ยิ่งมีระดับของการรับรู้และเรียนรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนน้อยลงเท่านั้น (เสถียร เขยประทับ, 2538)

จากความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องการไหลเวียนของข่าวสารดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาโครงสร้างของสื่อมวลชนไทยที่ยังไม่กระจายไปอย่างทั่วถึง และปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบสังคมไทยซึ่งยังคงยึดถือในระบบชนชั้น โครงสร้างของการบริหารประเทศมีลักษณะของการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง และสอดคล้องกับลักษณะผูกขาดอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ดังนั้นเนื้อหาในสื่อมวลชนจึงไม่เป็นประโยชน์และไม่อาจเป็นที่เข้าใจของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลในการกำหนดแบบแผนการไหลของข่าวสารภายในประเทศ ให้มีลักษณะเป็นทิศทางเดียว คือ จากเมืองไปสู่ชนบทหรือจากส่วนกลางไปสู่ชนบท โอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมและข่าวสารจากชนบทจึงมีการแพร่กระจายน้อย ซึ่งสื่อมวลชนอาจจะไม่สามารถถ่ายทอดข่าวสารที่ตรงกับความต้องการที่จะนำไปใช้ประโยชน์ หรือก่อให้เกิดความพึงพอใจกับผู้รับสารทุกคนได้ (บุญเลิศ ศุกติลก, 2530 อ้างถึงใน อุษา จันทรประภาส, 2535)

การที่ประชาชนในชนบทจะได้รับข่าวสารอย่างสมดุลงและสอดคล้องกับความต้องการได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยสื่อมวลชนท้องถิ่น เพราะเป็นสื่อมวลชนที่สามารถตระหนักถึงความต้องการเฉพาะของประชาชนในท้องถิ่น สามารถที่จะให้บริการเพื่อสนองต่อความต้องการที่เฉพาะนั้นได้ดีกว่า นอกจากนี้ สื่อมวลชนท้องถิ่นยังเข้าถึงประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในท้องถิ่นได้มากกว่า และสามารถทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้นอีกด้วย

การถือกำเนิดขึ้นของสื่อมวลชนท้องถิ่นนั้น มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง หรือแม้แต่ปัจจัยทางเทคโนโลยี ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อการทำงานของสื่อมวลชนท้องถิ่น โดยพัฒนาการของสื่อมวลชนท้องถิ่นเริ่มจากการเกิดขึ้นของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ซึ่งในระยะแรกของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้น ผูกพันกับค่านิยมบางประการของสังคม เช่น ลีดเดอร์ ถูกนำมาผนวกกับการออกหนังสือพิมพ์เพื่อให้ธุรกิจอยู่รอด การนำวิธีการออกหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในแนวนี้ แม้ว่าในระยะแรกไม่มีหลักประกันในการอยู่รอดของธุรกิจก็ถือได้ว่า หนังสือพิมพ์เป็นสินค้าอย่างหนึ่งที่เสนอขาย

ต่อผู้อ่าน พร้อมกับการขายบริการสลากรวดจลิตเตอร์ไปด้วย จนกระทั่งบางคนเรียกหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจนติดปากว่า “หนังสือพิมพ์รายลิตเตอร์” อย่างไรก็ตามในแง่คุณค่าของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้น หัวใจสำคัญไม่ได้อยู่ที่ตรงจุดนี้ แต่อยู่ที่บทบาทภาระหน้าที่ และความสำคัญในฐานะที่เป็นสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่งที่เป็นที่พึ่งพิงของประชาชน ในฐานะตัวแทนของอิสรภาพและเสรีภาพ และในฐานะของศูนย์รวมทางอุดมการณ์ที่รวมอยู่ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับสังคมท้องถิ่นนั้นๆ (พิศิษฐ์ ขวาลาธวัช, 2531)

ในส่วนของวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นและโทรทัศน์ในส่วนภูมิภาคนั้น มีโครงสร้างที่แตกต่างจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เนื่องจากเป็นสื่อที่ถือกรรมสิทธิ์โดยรัฐ ดังนั้นการถือกำเนิดของวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ในส่วนท้องถิ่นจึงเกิดจากปัจจัยทางการเมืองเป็นสำคัญ ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการสื่อสาร รัฐบาลจึงใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและการปกครอง โดยเร่งปรับปรุงกลไกการโฆษณาที่มีอยู่เดิม คือวิทยุกระจายเสียง โดยจัดให้มีข่าวโฆษณาของทางราชการมากขึ้น ตลอดจนขยายขนาดของกำลังเครื่องส่งและเพิ่มจำนวนสถานีวิทยุกระจายเสียงให้มากขึ้น (สินีท์ สิทธิรักษ์, 2535) เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารกับประชาชนในส่วนภูมิภาค โดยสถานีวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นแห่งแรกนั้น ก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2498 ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชื่อ สถานีวิทยุกระจายเสียงประชาสัมพันธภาคใต้ (สุรินทร์ แปลงประสพโชค, 2534) ส่วนสถานีโทรทัศน์ในส่วนภูมิภาคแห่งแรกนั้น ก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2503 ที่จังหวัดลำปาง ชื่อ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 8 ลำปาง (วชิรา รินทร์ศรี, 2537) ซึ่งสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีวิทยุโทรทัศน์ท้องถิ่นดังกล่าวอยู่ในความรับผิดชอบของกรมประชาสัมพันธ์

เมื่อหันมาศึกษาวิวัฒนาการของวิทยุและโทรทัศน์ พบว่าเป็นสื่อที่มีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นน้อยกว่าสื่ออื่นๆ ทั้งนี้เพราะวิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีลักษณะรวมศูนย์ในด้านเทคนิคการถ่ายทอดรายการ และยังเป็นสื่อที่ใกล้ชิดกับศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง การควบคุมการใช้สื่อและเนื้อหาของรายการจึงมีความเข้มงวดมาก สำหรับสังคมไทย กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการส่งวิทยุกระจายเสียงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2472 และขอให้บริษัทต่างประเทศเข้ามาทดลองส่งโทรทัศน์ในเวลาใกล้เคียงกัน และต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินในปี พ.ศ. 2475 สื่อวิทยุได้กลายเป็นสื่อที่รัฐผูกขาดการเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว จึงมีสภาพเป็นกระบอกเสียงทางการเมืองของรัฐ โดยมีกรมประชาสัมพันธ์และวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานที่ผลิตรายการต่างๆ เพื่อเผยแพร่ผลงานของรัฐบาลและส่วนราชการ สำหรับสื่อโทรทัศน์ก็ได้มีการก่อตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง 4 บางขุนพรหมขึ้น เป็นรัฐวิสาหกิจ ในปี พ.ศ. 2497 ใช้ชื่อว่าบริษัทไทยโทรทัศน์จำกัด เพื่อเสนอรายการของทางราชการ

และความบันเทิง ต่อมาในปี พ.ศ. 2501 กองทัพบกก็ได้ก่อตั้งสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ขึ้นอีกช่องหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์สำหรับใช้ในราชการทหาร

โครงสร้างของระบบวิทยุและโทรทัศน์ของไทย ตกอยู่ในสภาวะขาดพลวัตรเป็นเวลากว่า 30 ปี นับตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาจนถึงสมัยรัฐบาลคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน การที่ระบบวิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่รัฐผูกขาดกรรมสิทธิ์ทางกฎหมายด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งเปิดให้ธุรกิจเข้าไปดำเนินการภายใต้การอุปถัมภ์ของผู้มีอำนาจทางการเมือง ลักษณะดังกล่าวนี้ ได้รุดรอนจิตสำนึกที่จะเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในหมู่นักวิทยุและโทรทัศน์ ต่างฝ่ายต่างมุ่งหวังแต่จะแสวงหาผลประโยชน์ของตนโดยละเลยพันธกิจทางสังคมที่มีต่อประชาชน (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2537) ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีสถานีวิทยุกระจายเสียงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมไปถึงสถานีวิทยุกระจายเสียงในส่วนท้องถิ่น ปัจจุบันมีสถานีวิทยุกระจายเสียงในระบบ เอ.เอ็ม. และ เอฟ. เอ็ม. จำนวน 491 สถานี ทั่วประเทศ โดยเป็นสถานีในกรุงเทพมหานคร 77 สถานี และอีก 414 สถานี เป็นสถานีในต่างจังหวัด (กรมประชาสัมพันธ์, 2539)

ส่วนการถือกำเนิดของโทรทัศน์ท้องถิ่นนั้น เกิดจากการที่รัฐบาลได้อ้างถึงความสำคัญของข้อมูลข่าวสาร ที่จะส่งไปถึงประชาชนที่กระจายอยู่ตามส่วนภูมิภาคต่างๆ ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรและกำลังการผลิตที่สำคัญของประเทศ แต่ประชาชนเหล่านี้ได้รับการศึกษา มีภาษาพูด และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการดำรงชีพไม่เหมือนกันในแต่ละภาค สภาพความแตกต่างดังกล่าวจะทวีมากขึ้น เพราะอิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ และการขยายตัวของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง หากประชาชนในชนบทขาดข่าวสารของทางราชการและการศึกษาหรือความรู้ใหม่ๆ น่าจะมีเหตุให้เกิดช่องว่างที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติได้

ดังนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2501 - 2502 ในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้อนุมัติเงินงบประมาณให้กรมประชาสัมพันธ์ขยายหน่วยงานไปยังส่วนภูมิภาค โดยจัดตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่พร้อมกัน 3 ภาค คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ โดยที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้จัดตั้งกองประชาสัมพันธ์เขตขอนแก่นขึ้น ที่จังหวัดขอนแก่น ครอบคลุมพื้นที่ภาคอีสานทั้งหมด ทางภาคเหนือได้จัดตั้งกองประชาสัมพันธ์เขตลำปางขึ้น ที่จังหวัดลำปาง ครอบคลุมพื้นที่ภาคเหนือทั้งหมด ส่วนภาคใต้นั้นได้จัดตั้งกองประชาสัมพันธ์เขตสงขลา ที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา รวมทั้งกองประชาสัมพันธ์เขตสุราษฎร์ธานีซึ่งมีอยู่เดิม การจัดตั้งกองประชาสัมพันธ์เขตขึ้นในขณะนั้น ได้มีการจัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ในภาคต่าง ๆ ที่กองประชาสัมพันธ์เขตตั้งอยู่ด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 ได้มีการแบ่งส่วนราชการกรมประชาสัมพันธ์ใหม่ เพื่อที่จะปรับปรุงโครงสร้างของกรมประชาสัมพันธ์ให้มีขีดความสามารถในดำเนินการประชาสัมพันธ์อย่างมีระบบ

และมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับงาน จึงมีการแบ่งส่วนราชการกรมประชาสัมพันธ์ออกเป็น 6 เขตด้วยกัน คือ ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 1 จังหวัดขอนแก่น ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 2 จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 3 จังหวัดลำปาง ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 4 จังหวัดพิษณุโลก ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 5 จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 6 จังหวัดสงขลา

การดำเนินงานในยุคแรกของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยในส่วนภูมิภาค ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น มีเป้าหมายเพื่อเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล เป็นเครื่องมือที่จะส่งผ่านข่าวสารข้อมูลจากส่วนกลางไปยังส่วนภูมิภาค ดังนั้นการดำเนินการในยุคแรก ๆ จึงยังไม่มีโฆษณา แต่เมื่อเวลาผ่านไปได้ประสบกับปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการบริหารงาน เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายสูง แต่ได้รับงบประมาณสนับสนุนน้อยมาก จึงเปิดให้มีการโฆษณาสินค้าในช่วงที่ว่างจากการให้บริการสาธารณะแล้ว ต่อมากรมประชาสัมพันธ์ได้ขยายงานในส่วนกลางให้เป็นแม่ข่ายของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย นั่นคือ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยในส่วนภูมิภาคจึงกลายเป็นเครือข่ายของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ที่จะต้องรับนโยบายการดำเนินงานจากสถานีวิทยุโทรทัศน์แม่ข่าย ในขณะที่สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยในส่วนภูมิภาค ก็ต้องพยายามรักษาบทบาทของตนเองในฐานะสื่อมวลชนภูมิภาคอีกด้วย (วชิรา รินทร์ศรี , 2537)

แม้ว่าจำนวนสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมากมายก็ตามที แต่การรวมศูนย์ในด้านโครงสร้างและการถ่ายทอดรายการยังคงเป็นสภาวะที่ครอบงำระบบอยู่ รายการส่วนมากจะผลิตขึ้นจากส่วนกลางและส่งออกไปสู่ผู้รับทั่วประเทศ สำหรับสถานีวิทยุในจังหวัดต่าง ๆ มีจำนวนไม่น้อยที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับสถานีแม่ข่ายในกรุงเทพมหานคร หรือรับรายการบางรายการไปออกอากาศ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2537) การผูกขาดหรือกึ่งผูกขาดของระบบการสื่อสารมวลชนทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ตลอดจนความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการสื่อสาร สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อแบบแผนการผลิตของสื่อมวลชนในท้องถิ่นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

บทบาทที่สำคัญประการหนึ่งของสื่อมวลชนก็คือ การให้ข้อมูลข่าวสาร ในสังคมปัจจุบัน ความต้องการข้อมูลข่าวสารของประชาชน ไม่ว่าจะเพื่อการตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น เพื่อความมั่นคงปลอดภัย หรือเพื่อเสริมสร้างสถานภาพทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เป็นสิ่งที่ผลักดันให้สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้รายงานความเป็นไปในสังคม และในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่สมาชิกของสังคมอาศัยพึ่งพา

ดังนั้นข่าวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นความเป็นไปของโลกภายนอก เป็นบริการเพื่อตอบสนองสิทธิเสรีภาพในอันที่จะรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของประชาชน นอกจากนี้ ข่าวยังมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดประชาชาติ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญ

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย จะเห็นได้จากความตื่นตัวในเรื่องข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการรับรู้และการแสดงออกของประชาชนมีการขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว สอดรับกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ต้องการข้อมูลที่แม่นยำและรวดเร็วเพื่อการตัดสินใจ ผนวกกับการพัฒนาของเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้ภาพลักษณ์ของสังคมข่าวสารเป็นเรื่องจำเป็นของชีวิต เศรษฐกิจ และการเมือง (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2539)

ลักษณะของรายการข่าวที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนแต่ละประเภทยังมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับนโยบาย กำลังความสามารถในด้านต่างๆขององค์กร ตลอดจนคุณสมบัติเฉพาะตัวของสื่อแต่ละประเภท แต่หากจะพิจารณาถึงประเภทของข่าวที่นำเสนอในสื่อมวลชนโดยทั่วไปแล้ว จะมีการแบ่งประเภทเนื้อหาของข่าวออกเป็น 3 ระดับด้วยกัน คือ ข่าวระดับนานาชาติ (International News), ข่าวระดับชาติ (National News), และข่าวท้องถิ่น (Local News)

ความสนใจของประชาชนผู้รับสารนั้น มักจะให้ความสำคัญกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวก่อนเสมอ เนื่องจากบุคคลย่อมมีความปรารถนาที่จะให้ตนเองได้รับการบอกกล่าวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ตนเองอาศัยอยู่ ดังนั้นหากพิจารณาค่าของข่าวในแง่ความเกี่ยวข้องและผลกระทบที่เกิดขึ้น " ข่าวท้องถิ่น " นับได้ว่าเป็นข่าวที่มีคุณค่าในแง่ดังกล่าวค่อนข้างมาก เนื่องจากการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในท้องถิ่น ตลอดจนจนเป็นข่าวที่มีความสำคัญหรือมีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นด้วย " ข่าวท้องถิ่น " จึงน่าจะเป็นข่าวที่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนในส่วนภูมิภาคหรือส่วนท้องถิ่นได้ ในระดับหนึ่ง

แม้ว่าข่าวท้องถิ่นนั้น จะถูกบดบังจากสื่อระดับชาติมาเป็นเวลานาน แต่ข่าวท้องถิ่นก็ได้แสดงบทบาทที่สำคัญในฐานะที่เป็นสื่อที่เข้าใจสภาพปัญหาของชุมชน ตลอดจนตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องเอกลักษณ์ของชุมชน คุณลักษณะพิเศษของข่าวท้องถิ่นที่แตกต่างไปจากข่าวระดับชาติก็คือ เป็นสื่อที่ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นปัญหาที่ใกล้ชิดและสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น สื่อมวลชนท้องถิ่นประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น, โทรทัศน์ท้องถิ่น, วิทยุท้องถิ่น หรือสื่อท้องถิ่นประเภทอื่นๆ ต่างก็มีบทบาทสำคัญในการประสานสังคมและรักษาเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิมของสังคมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ตลอดไป (Phyllis Kaniss, 1991)

จะเห็นได้ว่าสื่อมวลชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อประเภทที่นำเสนอข่าวสารเพื่อท้องถิ่นนั้น มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่ง ในฐานะที่เป็นผู้เฝ้าสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นคอยติดตามเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นแล้วกระจายไปให้สมาชิกได้รับรู้ นอกจากนี้ข่าวท้องถิ่นยังเป็นสื่อกลางที่คอยรายงานเรื่องราวในท้องถิ่น เพื่อบอกกล่าวให้รัฐบาลและผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบได้รู้ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขปัญหาเพื่อสร้างชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนช่วยส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ตระหนักถึงความสำคัญของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

อย่างไรก็ดีเมื่อหันไปพิจารณาสื่อมวลชนในท้องถิ่นของประเทศไทยว่าได้ทำหน้าที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาเล็กน้อยเพียงใด ในประเทศไทยได้วางระบบสื่อสารมวลชนไว้ที่ส่วนกลาง ดังจะเห็นได้จาก ระบบเครือข่ายของสถานีวิทยุโทรทัศน์และสถานีวิทยุกระจายเสียง โดยเฉพาะสถานีวิทยุโทรทัศน์นั้น ได้วางระบบเครือข่ายไว้อย่างกว้างขวาง และเสนอรายการเกือบจะไม่แตกต่างกันจากสถานีแม่ข่ายในเมืองหลวงเลย และแม้แต่สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 ซึ่งเป็นสถานีของรัฐที่มีเครือข่ายในส่วนภูมิภาคนั้น ก็ไม่ได้ทำหน้าที่ของสื่อมวลชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง แต่เป็นเพียงเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ของรัฐเท่านั้น ซึ่งผลการศึกษาหลายตัวอย่างสามารถแสดงให้เห็นถึงการสนับสนุนข้ออ้างดังกล่าว ได้แก่

การวิจัยเรื่อง *การศึกษาและวิเคราะห์รายการข่าวท้องถิ่นของสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 ขอนแก่น* ผลการวิจัยสรุปว่า เนื้อหาของข่าวที่นำเสนอทางรายการข่าวท้องถิ่นนั้นขาดความหลากหลาย เป็นข่าวที่สนองนโยบายของต้นสังกัด ในเรื่องของการประชาสัมพันธ์หน่วยงานหรือนโยบายของรัฐ มากกว่าเนื้อหาของข่าวประเภทอื่นๆ (อัมร กองแก้วกาเหริญ และคณะ , 2531)

การวิจัยเรื่อง *การวิเคราะห์รายการเพื่อท้องถิ่นของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 12 สุราษฎร์ธานี* ผลการวิจัยสรุปว่า รายการข่าวท้องถิ่นภาคใต้ซึ่งเป็นรายการที่ผลิตโดยสถานีในส่วนท้องถิ่นนั้น ได้นำเสนอเนื้อหาข่าวสารความรู้ ตามนโยบายขององค์กรผู้ผลิต มากกว่าที่จะตอบสนองต่อผู้ชมในท้องถิ่น เนื้อหาสาระโดยรวม เป็นเรื่องในหน่วยงานราชการและเรื่องทั่วไป ในระดับประเทศ มิได้มีแต่เนื้อหาในระดับท้องถิ่นเฉพาะภาคใต้เท่านั้น ทั้งนี้มีปัจจัยภายในองค์กรด้านโครงสร้างการบริหาร เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทิศทางการทำข่าวของฝ่ายงานข่าว ส่วนปัจจัยด้านรายการที่แพร่ภาพออกอากาศจากสถานีโทรทัศน์ในส่วนกลางนั้น เป็นปัจจัยภายนอกองค์กรที่ส่งผลกระทบต่อจำนวนผู้ชมรายการข่าวท้องถิ่นภาคใต้ (วิริยะ กลิ่นเสาวคนธ์ , 2536) และ

การวิจัยเรื่อง *การศึกษาสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 8 ลำปาง ในฐานะสื่อมวลชนภูมิภาค* ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะการดำเนินงานของสถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง 8 ลำปาง ไม่ได้ดำเนินงานในฐานะสื่อมวลชนส่วนภูมิภาคและสื่อมวลชนเพื่อชุมชนท้องถิ่น แต่มีลักษณะเป็นเพียงสถานีเครือข่ายของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 มีเพียง 7 รายการเท่านั้นที่เข้าข่ายของการแพร่ภาพออกอากาศเพื่อชุมชนท้องถิ่น (วชิรา รินทร์ศรี , 2537)

ในส่วนของสถานีวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นนั้น ถึงแม้ว่าระบบเครือข่ายจะไม่ได้เป็นระบบการออกอากาศเช่นเดียวกับสถานีแม่ข่ายในเมืองหลวง แต่ก็มีระบบการนำส่งสัญญาณเสียงรายการหรือถ่ายทอดเสียงโดยตรงไปออกตามสถานีวิทยุกระจายเสียงเป็นส่วนมาก รายการที่เป็นของสถานีท้องถิ่นเองก็มีไม่มากนัก ยกเว้นบางสถานีที่มีเจ้าหน้าที่มากพอ ก็จะทำการบินที่รายการของตนเองเป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ตาม สถานีเกือบทุกสถานีก็ขึ้นกับแม่ข่ายในเมืองหลวงทั้งสิ้น

และเมื่อพิจารณาถึงหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน ปัญหาส่วนใหญ่ คือ การแข่งขันกับหนังสือพิมพ์ที่ส่งมาจากเมืองหลวง ซึ่งมีระบบการผลิตที่มีเทคโนโลยีสูง และระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนบุคลากรที่มีคุณภาพ เนื้อหาของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น บางฉบับก็ไม่สามารถสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น นอกจากนี้การถูกคุกคามจากกลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่น ก็นับได้ว่าเป็นอีกปัญหาหนึ่งซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นด้วยเช่นกัน (จุมพล รอดคำดี, 2532)

ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยว่า ภายใต้โครงสร้างของระบบการสื่อสารมวลชนในลักษณะที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด “ ข่าวท้องถิ่น ” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของระบบการสื่อสารมวลชนในท้องถิ่นนั้น มีบทบาทในฐานะสื่อมวลชนสำหรับชุมชนท้องถิ่นอย่างไรบ้าง โดยผู้วิจัยเลือกจังหวัดอุบลราชธานีเป็นตัวอย่งในการศึกษา เนื่องจากเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งอยู่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศไทย และเป็นจังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศลาวและประเทศกัมพูชา ซึ่งถือได้ว่าเป็นจังหวัดในเขตชนบทของประเทศ แต่อย่างไรก็ตามจังหวัดอุบลราชธานีก็มีสื่อมวลชนท้องถิ่นเป็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็น สถานีโทรทัศน์ท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 2 จังหวัดอุบลราชธานี , สถานีวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ซึ่งสื่อมวลชนท้องถิ่นเหล่านี้ก็ได้มีการผลิตรายการข่าวท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับทราบ นอกจากนี้ยังไม่มีผู้ใดที่ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าว ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาว่า เนื้อหาของ ‘ข่าวท้องถิ่น’ ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นแต่ละประเภทในจังหวัดอุบลราชธานีนั้น มีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และ ‘ข่าวท้องถิ่น’ ได้แสดงบทบาทในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนสำหรับชุมชนท้องถิ่นอย่างไรบ้าง ซึ่งเมื่อทราบผลการวิจัย ก็จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงรายการข่าวท้องถิ่น ที่เสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นของจังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นรายการที่สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

ปัญหานำวิจัย

1. เนื้อหาของ “ข่าวท้องถิ่น” ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นประเภท หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ในจังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะอย่างไร
2. “ข่าวท้องถิ่น” ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นแต่ละประเภานั้น มีบทบาทในฐานะสื่อมวลชนสำหรับชุมชนท้องถิ่นอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะเนื้อหาของ “ข่าวท้องถิ่น” ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นประเภท หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาบทบาทของ “ข่าวท้องถิ่น” ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นแต่ละประเภท ในฐานะสื่อมวลชนสำหรับชุมชนท้องถิ่น

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะ “ข่าวท้องถิ่น” ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นของจังหวัดอุบลราชธานี
2. สื่อมวลชนท้องถิ่นที่เลือกศึกษาวิจัย ได้แก่ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น และโทรทัศน์ท้องถิ่น
3. แนวทางในการศึกษาวิจัย ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเครื่องมือหลัก และใช้วิธีการสัมภาษณ์ประกอบ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดลักษณะเนื้อหาและบทบาทของข่าวท้องถิ่น ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นแต่ละประเภท

นิยามศัพท์

ข่าวท้องถิ่น หมายถึงข่าวสารเหตุการณ์ต่างๆ ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่น ประเภท หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ของจังหวัดอุบลราชธานี โดยเป็นข่าวที่มีการผลิตเพื่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยในครั้งนี้จะได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ของสื่อมวลชนท้องถิ่น และตระหนักถึงศักยภาพของสื่อมวลชนท้องถิ่น ในการทำหน้าที่เพื่อชุมชน
2. ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงบทบาทของข่าวท้องถิ่น ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่น ประเภท หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ในจังหวัดอุบลราชธานี ว่าได้แสดงบทบาทในฐานะสื่อมวลชนสำหรับชุมชนท้องถิ่นอย่างไรบ้าง
3. ผลการวิจัย จะเป็นประโยชน์ต่อการหาแนวทางในการปรับปรุงเนื้อหาข่าวท้องถิ่น ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่น ประเภท หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ในจังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นข่าวท้องถิ่นที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง
4. ผลจากการวิจัย จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงรายการข่าวท้องถิ่น ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดอื่นๆ